

életrajzi párhuzamhoz: a film elején, amikor a család Kennedyt hallgatja, az anya megjegyzi, hogy régi álma a fiát látni az emelvényen; ugyanerre a krisztusi elhivatottságra utal a cím is, hiszen éppen július negyedikén született, amikor az USA. A film végén teljesül az „amerikai álom”, hiszen az egykori nagyra hivatott kislemez tolókokcsijával a vakító reflektorok elé gördül, hogy elmondja kortesbeszédét.

KONTRA Ferenc

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

MÁRIÁS BÉLA HŐSE: A CSIPKEHÚSÚ

Mi is a csipke? Mire is szolgál, minek is az alátéte, körítése? – kérдем zavartan, és feleslegesnek tűnő kérdéseimre hol is keresnék választ mint a Tolnai Világlexikon 6., CI-MER-CSIPKE kötetében. Fogacskákról olvasok, bogozásról, recéről és hímzésről, arról, hogy a franciák és a spanyolok fekete csipkét is varrnak-vernek. És a halászhálóig nyomozok vissza, meg a pók finom fonadékáig. Igen, az ember is úgy állította fel finom hálóját, mint ahogyan a pók feszítette őket véres vadászataihoz. Majd az embernél ezek a fonadékok mindinkább feleslegessé lettek, a gyilkolás külön tudománnyá fejlődött, az ember tán legnagyobb tudományává. A csipke pedig a semmis semmi radarává korsosult.

A csipke metafizikájáról Rilke tud legtöbbet; *Malte* című regényében, míg a kastély régi csipkeit kutatják, lényeges dolgokat tudunk meg a csipke nézésének alkímiájáról.

„*Oh, most jégvirág fog képződni a szemünkön*”, sóhajtanak.

És ezzel az alkímiával – a nézés alkímiájával – máris a festészet területéhez érkeztünk.

Ha Máriás Béla festészetének második korszakáról akarunk beszélni, a csipke az egyik motívum, amelyet nem kerülhetünk meg, amelyet mindenféleképpen érintenünk kell. A másik – szorosán az elsőhöz kötődő – motívum a papírrepülő és a papírhajó, a gyerekek játéka a papirossal, a hajtogatás: a papírpohár, a legyező, a papírbuszka, a papírdurrantó és nem utolsósorban a papírcsákó hajtogatása – a kétágú létrán fejükön papírcsákóval sétáló, a gyerekek szemében szinte Michelangelóvá magasodó piktorok. De okvetlenül meg kell említenünk a papiros szabását, csipkézését, lyuggatását, a papírfigurák nyirbálását: egyik oldalon a papirosból készült profán fehérneműket, másik oldalon a művirágokkal, papírcsipkével zsúfolt ereklyetartókat, aranypapírból applikált rezes Jézusokat, papír szemfedőket et cetera.

Igen, ezekből az anyagokból merül fel, ezekre az eljárásokra utalva jön létre a Máriás-féle kép – születik meg, lép színre Máriás papírfigurája, a máriási hős: a Csipkehúsú.

És mi sem természetesebb, mint hogy a csipkén, a papiros vakító fehérségét ellensúlyozandó, eluralkodik a fekete. A nyers, pasztás, kátrányszerű massa. Művészete valójában e mind bonyolultabb viszony egyensúlyba hozásának kísérlete. Ahogy az alap, a talált deszkatabla, a kátrány nehezül, durvul, sűrűsödik, úgy finomodik, úgy lesz egyre vakítóbbá a csipke. A hol applikált, hol megfestett papírcsipke, csipkézett papír mögött

egy új dimenzió tűnik fel, valami aranyfonal – talán éppen az argonauták gyapjújából!? – kezd el működni, kötődni-szövődni. Ez a kép harmadik dimenziója, amelyet feltételelesen rajzosnak nevezhetnénk, de a már említett rezes Jézusokhoz is köthetnénk.

Van azonban ezeknek a képeknek, furcsa tárgyakkal még egy negyedik dimenziójuk is. A papírhajó és a papírrepülő kis kék felületen jelenik meg, a kék közeg jelzését követeli a végtelen sötétségben. Kis kék ekránról vagy akváriumról van szó. Rokona ez az akvárium Badadada akváriumának, amelyben égő gyufaszálak hullanak, röpdösnek aranyhalacsák helyett, Matisse nevezetes aranyhalacskaí helyett, jóllehet valamiféleképpen mégis aranyhalacskaikként. Különben is meg kellett volna említenünk Badadadát – ugyanis afféle ikerművészek ők. Badadada kátrányképein a pingvinek hasonló szüzi lények, ellenpontok, mint Máriásnál a csipkeemberke, a papírhajó. Festészetük a jugoszláviai magyar képzőművészet külön fejezetét jelenti.

De Máriás kék gesztusa kapcsán utalhatunk Bacon – a legnagyobb modern figurális festő (aki egyként hatott Pilinszkyre és Veličkovičra) – utolsó korszakának két számomra csodálatos képeire is: a *Jet of Water* (Vízugár) és a *Water from a Running Tap* (A csapból folyó víz) című munkáira gondolok, amelyeken e brutális festő különös megtisztulásának lehetünk tanúi. Vízugár csap be a képbe, a mézárszékszerű vesztőhely eltűnik, és a kép valójában már magáról a vízről, a vízről mint metaforáról, gesztusról – a megtisztulásról szól. Egyfajta tiszta forrásról, kétségtelen.

És itt vissza is térhetünk Máriáshoz. Annál is inkább, mivel a szarvas, a szarvassá változott fiú, szarvassá változott muzsikusz szintén gyakran felbukkanó alakja népes képvilágának. Ha valaki, Máriás, a gyakorló népzene kutató (a bácskai és a balkáni zenék ismerője) utalhat Bartókra.

Egyik legfontosabb munkáján csipkeemberkéje akváriumban áll és papírhajókkal játszik. Játéka szomorú, szinte tragikusan megrázó, ugyanis ártatlan játéka, rituális megtisztulása közben elázik, csipkehúsa semmis péppé lesz, megsemmisül.

Külön kell szólnunk Máriás e kreációjáról, esendő, a képről olykor leváló, lepattanó hősről: a Csipkehúsúról.

Az első korszak pálcikaemberkéiből is levezethető. Önálló életet élő figuráról van szó, tehát a második, fekete-fehér korszak mint egy képregény is olvasható. Nézzük csak például, hogyan sakkozik magával, önnön testéből kivágott figuráival, hogyan mattol be magának, hogyan kerékpározik az arany-kék pókháló kusza sínén. Külön tanulmányt érdemelne az a mozzanat, ahogyan farkasszemet néz egy valós zsillettel – mert a lélek kész, de a hús még gyenge: *csipke!*

Eredeti chaplini-kafkai hős a Csipkehúsú. (Tudjuk, Kafka rajzolt is: rajzai közül számomra már rég kivált egy kis chaplini figura...)

De utalhatunk Máriás e korszaka kapcsán két szlovén festőre is: Ciuhára (aki nehéz spanyol csipkegallérokba, bársonyba és aranyba öltöztetett rózsaszín pófájú majmokat) és Stupicára (aki falfehér képein valós tüllel, csipkével, gyöngyházgombbal a testén kis elárvult menyasszonyt fest).

Befejezésül még Németh István egyik adriai jegyzeténél szeretnénk elidőzni. Hasonló alkímiai folyamat játszódik le abban a kis írásban is, mint Rilkenél, hasonló ellentét mutatkozik, mint Máriás képei a kátrány és a papiros, az óceánjáró és a papírhajó, az

akvárium és a tenger között. Két kisgyereket néz, amint lábukkal az őszi fűvenyt dagasztják, és gyerekkora bácskai játékára emlékezik.

„Csakhogy mi meztláb dagasztottuk a sarat. Körbe forogva úgy, hogy két lábfejünk közt a dagasztásról kereken és magasán dudorodott föl a sár. Mint egy hatalmas női emlő.

Ötven éve nem láttam így fiúgyerekeket sarat dagasztani. Ötven éve nem láttam a kisfiúknak ezt az öntudatlan erotikus játékát...”

És mindennek az ellentéte Németh jegyzetének egy másik mondata, amely írásom mottója is lehetett volna:

„Messze, bent mélyen egy fehér hajó úszik, nesztelenül, mintha papírhajó volna.”

TOLNAI Ottó

